

Uroš Matić*Odeljenje za arheologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
uros_arheo@yahoo.com*

Ex oriente nigri: "Kapetan crnaca" i fabrikacija minojske kulture

Apstrakt: Fabrikacija minojske kulture je specifično moderan fenomen u najužoj vezi sa imperijalnim i kolonijalnim osvajanjem i prisvajanjem antičke Grčke. Grčki rat za nezavisnost stvorio je arenu u kojoj je Evropa mogla da se uključi u borbu za svoju kolevku. U ovom radu će u postkolonijalnom ključu freska "Kapetan crnaca" biti smeštena u kontekst fabrikacije minojske kulture i kolonijalnih narativa koji su u nju upisani. Ova kolonijalna prošlost pojma koji je danas poznat kao minojska kultura igrala je veliku ulogu u definisanju evropske prošlosti, sadašnjosti i budućnosti početkom XX veka. Minojska kultura kao kolonijalna diskurzivna formacija u arheologiji, nastavila je da živi i u okviru kulturnoistorijske arheologije ali i nakon nje. U ovom radu zastupljena je ideja da je rekonstrukcija freske "Kapetan crnaca" u radu Artura Evansa posledica upravo kolonijalnog rasizma koji akcenat stavlja na boju kože kao na rasnu/etničku kategoriju. Tumačenje da su figure crnog inkarnata na fresci afričkog porekla do sada je retko kritički preispitivano i sukcesivno je preuzimano kao datost.

Ključne reči: minojska kultura, rasizam, freska "Kapetan crnaca", Egipat, kolonijalizam, postkolonijalna perspektiva

Uvod

Savremena arheologija je postkolonijalna, što je tačno u hronološkom smislu, odnosno u smislu da je većina nekadašnjih kolonija stekla nezavisnost i da živimo u svetu koji pokušava da se izbori sa posledicama kolonijalizma. Ovo je samo delimično tačno u intelektualnom i političkom smislu, jer arheologija i dalje ima slabo izgrađenu svest o svojim kolonijalnim korenima (Gosden 2001, 241; Liebmann 2008, 2; Patterson 2008, 21). Međutim, pored tendencija da se arheologija suoči i sa neo-kolonijalizmom u razvoju (Hamilakis and Morigliano 2006, 27-33) čini se da postkolonijalna kritika još uvek nije zadržala sve pore kolonijalnih zaostavština (Liebmann 2008, 11). Diskurzivna analiza orijentalističkih i kolonijalnih tekstova ne završava se Saidovim (Edward W. Said) *Orijentalizmom* (Said 2008) i Babinim (Homi K. Bhabha) *Smeštanjem kulture* (Baba 2004). Dekonstrukcija orijentalističkih slika prošlosti u vezi je

sa dekonstrukcijom kolonijalnih slika prošlosti, ali iako su ideje Edvarda Saída, Homi Babe i drugih postkolonijalnih kritičara bile dosta uspešno korišćene kao kritički alat, nisu primenjene za kritiku pojedinačnih interpretacija već generalizujućih narativa (Patterson 2008, 31-32).

U ovom radu analiziraću tumačenja freske "Kapetan crnaca" na način na koji je Said proučavao tekstove o orijentu, koristeći se metodološkim sredstvima kao što su *strategijska lokacija*, opisivanje pozicije koju autor teksta zauzima u tekstu u odnosu na orijentalni materijal o kome piše, i *strategijska formacija*, analiziranje odnosa između tekstova i načina na koji grupe tekstova, čak žanrova, dobijaju međusobnu referencijalnu moć. Treba posmatrati stil, način govora, postavku, narativna sredstva, istorijske i društvene okolnosti, a ne ispravnost reprezentacije niti vernost nekom zamišljenom originalu (Said 2008, 33-35).

Cilj ovog rada stoga nije da ikonografskim analogijama potvrdi ili opovrgne tumačenje da su na fresci "Kapetan crnaca" zaista prikazani ljudi crne boje kože, već da dekonstruiše sam narativ koji je omogućio potragu za analogijama u "rasi". Nacrta ove kolonijalne narativne strukture nalaze se na *marginama* tekstova koji se bave freskom. Cilj ovog rada je da destabilizuje naizgled očigledne zaključke i metode u ikonografskim studijama. Koncepti kao što su "etnička grupa", "rasa", "pleme", "kultura" ne reflektuju univerzalne i nepromenljive podele "čovečanstva" (Jones 1997, 40).

Ser i lavirint: fabrikacija minojske kulture

Artur Evans (Arthur Evans) je 23. marta 1900. godine započeo svoja iskopavanja na brdu Kefala na Knososu i naišao na ostake zgrada koje je nazvao "Minojeva palata" (Papadopoulos 2005, 95). Evans je svoje otkriće opisao na sledeći način:

"Po prvi put se pojavila primitivna evropska civilizacija, čija je najranija faza starija i od prve dinastije u Egiptu. Za ovu ranu civilizaciju na Kritu kao celini, predložio sam ime minojska, koje je opšte prihvaćeno među arheolozima ove i drugih zemalja" (Evans 1921, 1).

Novu kulturu na grčkom tlu Evans je očekivano povezao sa nasleđem klasične Grčke iako ju je smatrao predklasičnom. Opsesija antičkom Grčkom je bila duboko ukorenjena u evropsku svest, a viktorijanska vizija Grčke bila je u žiži ponašanja i stavova elite u Britaniji (Papadopoulos 2005, 90). U centru prelaza sa klasične na modernu *episteme* u kasnom XVIII veku bio je skup novih ideja o "evropskom" koji Ijan Moris (Ian Morris) naziva "helenstvo". Poreklo ovih ideja je složeno, ali svoju prepoznatljivu formu, idealizaciju antičke Grčke kao kolevke evropskog duha, dobijaju u kontekstu nacionalnih sukoba između Francuske i nemačkih država i imperijalne agresije Francuske i Britanije na tursku imperiju.

Među Evropljanima postojalo je slaganje da su zajednički držali monopol nad grčkim kulturnim nasleđem i da je to bilo ključno za rasnu superiornost koja im je omogućila da vladaju svetom (Morris 1994, 11). Disciplinarna produkcija "minojskog" razvila se upravo u okviru šireg konteksta klasičnih studija, iako je uvek imala ambivalentan odnos sa njima, a ujedno se pozivala i na druga polja istraživanja (Hamilakis and Momigliano 2006, 27). Otuda i pridev "minojska" kao veza praistorijske kulture sa klasičnom Grčkom, a Evans je smatrao da je:

"Za same Grke sećanje na veliko doba koje je prethodilo njihovim širenjem širom egejskih zemalja bilo oličeno u imenu Minoja... Da su pridev minojski koristili sami Grci u etničkom, dinastičkom i ličnom smislu potvrđeno je stalnim pojavljivanjem termina Minoa za tradicionalna naselja na praistorijskom Kritu. Ovo ime nose gradovi, ostrva i rtovi ne samo na Kritu već širom egejskog sveta" (Evans 1921, 2).

Ovaj pridev i naziv za novootkrivenu praistorijsku kulturu nije izabran slučajno, niti samo zbog toponima Minoa koji je samo jedan od mnogih koji se sreće u Egeji, kao ni zbog toga što je učestao na samom Kritu. Minoj je 1900. godine bio poznat samo u nekoliko kasnijih starogrčkih tekstova i sa nekoliko umetničkih predstava. Jedan od najranijih i najobimnijih opisa javlja se u prvoj knjizi Tukididove neimenovane istorije peloponeskog rata. Atinski istoričar u V veku pre n. e. pisao je:

"Minoj je, prema tradiciji, bio prvi koji je organizovao mornaricu. Kontrolisao je veći deo onoga što se danas naziva helensko more, vladao je Kikladima, na kojima je osnovao prve kolonije i postavljao svoje sinove za upravnike nakon što je proterao Karijce. Takođe je razumno pretpostaviti da je dao sve od sebe da suzbije gusarenje kako bi osigurao svoje prihode" (Tukidid, cit. po Papadopoulos 2005, 94).

Sve to bilo je neodoljivo privlačno britanskoj kolonijalnoj politici, a i išlo je u prilog modernom čitanju grčke prošlosti. Britanska i minojska talasokratija bile su ključne za "istočno pitanje", ali nikakvih talasokratija nije bilo u bronzanom dobu (Knapp 1993), a Tukididove reči verovatno su posledica toga što je mit o Minoju izmišljen zbog atinske prekomorske prevlasti (Papadopoulos 2005, 94).

Modernistička arheologija, koja je istraživala ostrvo koje je bilo deo osmanske imperije i imalo etnički i religijski raznovrsnu populaciju, iskazivala je napor da pokaže kako je Krit "evropski" još od bronzanog doba i kako je proizveo prvu evropsku civilizaciju (Hamilakis and Momigliano 2006, 27). Grčki rat za nezavisnost (1821-1830) je za intelektualce koji su ga podržali i na neki način pripremili bio rat civilizacije i varvarstva u vreme konstrukcije i konsolidacije orijentalnih stereotipa. Bio je to rat koji klasične zemlje treba da oslobodi osmanskog zagađenja, na neki način to je bio kontinuitet grčkog rata sa Persijancima, jer su osmanski Turci konstruisani kao orijentalni *Drugi* (Hamilakis 2007, 77-78). Krit je 1898. godine postao evropski protektorat pod nominalnom osmanskom vrhovnom vlašću (Hamilakis 2006, 147).

Artur Evans je posetio Krit već 1894. godine i ušao u pregovore oko otkupa zemljišta na lokalitetu Kefala, na kome je pre njega već iskopavao grčki arheolog Minos Kalokerinos (Minos Kalokairinos) 1878-1879. godine i protumačio ostatke kao palatu. Međutim, tek nakon oslobođenja Krita od osmanske vlasti 1900. godine, Evans je bio u mogućnosti da u potpunosti otkupi zemljište na lokalitetu i započne svoja iskopavanja. Uskoro je ime prvog istraživača Minosa Kalokerinosa otišlo u zaborav, a Evans se i danas najčešće pominje kao zaslužan za otkriće Knososa (Papadopulos 2005, 96). Međutim Evans je već od 1894. godine smatrao da je zgrada otkrivena na brdu Kefala, bila palata ili lavirint iz "mikenskog vremena", a u prvom izveštaju je arheološki materijal bronzanog doba otkriven na lokalitetu nazvao mikenskim. Evans je ovo mišljenje zadržao sve do publikovanja prvog toma o palati na Knososu (Evans 1921), kada je po prvi put uveo pojam minojska civilizacija. Do 1912. godine Evans je u svojim Minojcima video izvor grčke civilizacije:

"Može li se sumnjati u to da je umetnički genije kasnijih Helena bio u većoj meri posledica onog koji je bio prisutan u ranijoj rasi?" (Evans, cit. po Papadopulos 2005, 95-97).

U referentnom sistemu bliskoistočnih kultura Evans je morao da nađe mesto, šta više dominantno mesto za njegove Minojce:

"Mnoštvo tehničkih procesa već savladanih, iznenađujući napredak u hidrauličkom i sanitarnom inženjeringu, koji ostavlja Egipat daleko iza sebe, svedoči o značajnoj meri napretka u domenu nauke" (Evans 1921, 2).

Ključan za tumačenje i fabrikaciju minojske kulture i njenih nosilaca bio je njihov odnos sa Egiptom. Egipat okupira pažnju zapadnih intelektualaca kao kolevka civilizacije već od XVIII veka, a naročit podsticaj za izučavanje Egipta javio se posle 1798. godine i Napoleonovih kampanja. Uskoro je Egipat postao kolevka civilizacije, ali kako je navodno posedovao sterilnu mudrost, bila mu je potrebna grčka vitalnost da bi se transformisao. Ključno pitanje bilo je pitanje superiornosti, a konačan dokaz bila je prevlast evropskih sila nad Egiptom u moderno doba (Díaz-Andreu 2007, 73-77; Gosden 1999, 25). Minojska politička i kulturna nezavisnost bila je ključna za njihovo posedovanje epiteta najstarije evropske civilizacije:

"Nekih dve hiljade godina minojska civilizacija na Kritu bila je u praktično neprekinutim odnosima sa Egiptom... Egipatski uticaj, koji je do sada smatran samo sekundarnim u okviru kasnijeg klasičnog iskustva, sada se može videti kako leži u samoj kolevci naše civilizacije... Oni (Minojci) uzeli su šta su želeli, niti više niti manje, a nisu bili ni umetnički ni politički porobljeni" (Evans 1921, 19).

Evans je među žiteljima palate na Knososu video velike kraljeve i kraljice, aristokratiju opčinjenu umetnošću, koja je dominirala Mediteranom svojom

moćnom mornaricom (Hamilakis 2006, 148). U skladu sa tim je i Evansova definicija minojske dinastije, odnosno još jedna veza mitskog Minoja sa najranijom evropskom civilizacijom, ravnopravnom egipatskoj:

"Dinastička upotreba reči Minoj možda se može uporediti sa upotrebom reči faraon, koja je originalno označavala onoga koji je iz velike kuće (per-a), tako da se minojski može uporediti sa faraonski kao terminom za dinastičku civilizaciju Egipta" (Evans 1921, 3).

Moderna britanska okupacija Egipta i kulturna nezavisnost minojske civilizacije kao predklasične faze grčke civilizacije definitivno je ponovo kolevku civilizacije vratila na evropsko tlo. Razlog zbog koga je minojsku kulturu trebalo definisati kao evropsku je i sve veća popularnost ideja engleskog hiperdifuzioniste Graftona Eliota Smita (Grafton Elliot Smith) (Gosden 1999, 74). Svoju knjigu *Drevni Egipćani i njihov uticaj na civilizaciju Evrope* u kojoj je predstavio jezgro svojih ideja o jedinstvenim izumima čovekove kulture i njihovoj difuziji iz Egipta objavio je 1911. godine. Svojim kartama distribucije i analogijama sa egipatskim materijalom iznosio je hiperdifuzionističke zaključke o širenju inovacija iz Egipta u Aziju i preko Pacifika u Ameriku. Bez obzira na to što su egiptolozi ignorisali njegove ideje, jer je o Egiptu zapravo najmanje i pisao i to što su njegove teorije naišle na neprihvatanje kod njemu savremenih praistoričara i antropologa, hiperdifuzionističke ideje Graftona Eliota Smita bile su problematične i iz drugih razloga (Champion 2003, 127-132). Kolevka civilizacije iz koje je difuzijom svaka inovacija stigla u ostatak sveta nije mogao biti Egipat, nije mogla biti neevropska kultura, a najmanje je to mogla biti jedna afrička kultura. Egipatski hiperdifuzionizam Graftona Eliota Smita i Viljema Džejmisa Perija (William James Perry) (Champion 2003) svakako je bio konkurentna teorija ideji klasične Grčke kao kolevke civilizacije. Ono što je svakako bio najuočljiviji problem je hronologija, naime egipatske piramide bile su starije od Partenona. Evropi je bila potrebna kolevka jednako stara, ali u tesnoj vezi sa belim mermernim stubovima klasičke. Takvu je kolevku Evropi darovao Artur Evans.

Možda najintragantniji, a svakako je najviše zanemaren, koncept rase koji Evans koristi u svojim tumačenjima minojske kulture. Kako je ovo uža tema ovog rada, ovde će samo biti data naznaka problema kojim ću se baviti u nastavku teksta. Evans je smatrao da:

"Kraniometrijski rezultati kao i druge telesne mere mogu se upotrebiti kao nagoveštaj da je u minojsko vreme veći deo populacije pripadao donekle dugoglavoj mediteranskoj rasi" (Evans 1921, 8).

Ovo je samo nagoveštaj da je u fabrikaciji minojske kulture pored britanskog imperijalizma i kolonijalizma i evropskog orijentalizma, ključnu ulogu imala i evropska nauka o rasi kao deo evolucionističkog paketa.

Evansovo nasleđe u identifikaciji najstarije evropske civilizacije i fabrikovanja nezavisne specifične evropske kulture nastaviće njegov učenik Vir Gordon Čajld (Vere Gordon Childe) za koga je u odnosu kontinentalne Evrope i egejskog područja buduće grčko tlo svakako dominantno:

"U našem periodu nije moguće ukazati makar na jedan značajan doprinos materijalnoj kulturi evropskog porekla van egejskog područja" (Childe 1930, 238).

Čajld je doprineo fabrikovanju minojske kulture tako što ju je upravo on iznedrio iz onoga što je Evans nazivao minojska civilizacija. U Čajldovom redu stvari materijalni ostaci bili su pokazatelj kulture kao skupa složene arheološke građe koji se javlja na ograničenom geografskom području. Bez obzira na to što je pojam kulture koristio i u svojim ranijim radovima, Čajld je svoju definiciju kulture dao tek u knjizi *Dunav u Praistoriji* (Childe 1929):

"Mi pronalazimo određene tipove ostavina, krčage, oruđa, nakit, grobove, oblike kuća, koji se stalno javljaju zajedno. Takav kompleks crta koje se redovno javljaju zajedno, nazivaćemo jednom 'kulturnom grupom' ili samo jednom 'kulturom'. Pretpostavljamo da je takav kompleks materijalni izraz onoga što se danas naziva 'narod'" (Childe 1929, V).

"Minojci" su postali narod, a nekritička upotreba ovog termina je toliko česta u arheologiji bronzanog doba Egeje, ali i drugim poljima istraživanja da mu je dala realnost koja se retko dovodi u pitanje. Čajld je istakao isto što i Evans pre njega, a to je nezavisnost i jedinstvenost minojske kulture, a takođe i njeno "evropsko" poreklo:

"Minojska civilizacija nije stigla gotova iz Azije niti iz Afrike, već je originalna domaća tvorevina u koju su se stopile sumerske i egipatske tehnike i ideje, kako bi se formirala nova i suštinski evropska celina" (Childe 1964, 20).

Materijalna kultura ovih "Minojaca" služila je kao socio-kulturni razmerik za bronzano doba Evrope, ali i Bliskog istoka:

"Bilo bi budalasto reći da je skandinavska dekorativna umetnost superiornija od vavilonske ili minojske. Niko razuman ne bi poredio umetnost na steni u Švedskoj sa makar i jednostavnim egipatskim bareljefom, ili konja iz Trundholma sa sumerskim bikom iz 3000 pre n.e. Ne, naši preci ne mogu se porediti sa svojim civilizovanim savremenici na istočnom Mediteranu već sa nazadnijim zajednicama današnje Afrike i Malezije" (Childe 1930, 239).

Kulturoistorijska arheologija je svoj koncept kulture prethodno pomenut dodatno etnički atribuirala (mimo samog koncepta koji iza materijalne kulture vidi narod, npr. Minojci) pozivajući se na etnonime iz antičkih izvora koje su

pisci smatrali odgovarajućim za zajednicu koju su opisivali na određenoj teritoriji u određeno vreme (Lucy 2005, 88). Tako je još Evans za "Minojce" i minojsku civilizaciju upotrebio pojam *Keftiu* (*Kftjw*) (Evans 1928, 738-748), "etnonim" koji se javlja u pratećim tekstovima u tebanskim grobnicama XVIII dinastije sa predstavama stranih izaslanika (Hallmann 2006; Cline 1994, 108-114; Panagiotopoulos 2001, 263-264; Strange 1980, 45-64; Wachsmann 1987, 93-99) u kojima je na osnovu arheoloških analogija prepoznao svoju minojsku "rasu". Evans je svakako jedan od prvih koji je etnonim iz "istorijskih izvora" koristio kao označitelj arheološke kulture, a označavanje minojske kulture pojmom *Keftiu* dovelo je do toga da se iza teritorije na kojoj se ova kultura rasprostire vidi narod. Osnovni argument je bio da su Egipćani u tebanskim grobnicama XVIII dinastije pojmom *Keftiu* označili egejske izaslanike koji nose "minojske" predmete i "minojsku" nošnju. Ovom argumentacijom služio se Evans (Evans 1928, 738-748), ali i kasniji autori (Hallmann 2006; Cline 1994; Panagiotopoulos 2001; Wachsmann 1987). Nekritičko sagledavanje fabrikacije minojske kulture i olakog označavanja iste pojmom *Keftiu* postepeno je dovelo do toga da se izraz "Minojci" koristi kao sinonim za *Keftiu*. Međutim, oko toga na šta se odnosi pojam *Keftiu* nikada nije postojao konsenzus, a ne postoji ni danas (Cline 1994; Strange 1980; Vandersleyen 2003; Vercouter 1954). "Etonim" *Keftiu* tako je izjednačen sa pojmom "Minojci", a kružnom argumentacijom opravdan je i jedan i drugi pojam, bez obzira na to što ikonografija ukazuje na to da *Keftiu* nisu morali nositi samo "minojske" predmete i nošnju, kao i da se ovi isti "Minojci" označavaju i pojmom "prinčevi sa ostrva u sred *w3d wr*" ("velikog zelenog") (Panagiotopoulos 2001, 263-264; Strange 1980, 45-64; Wachsmann 1987, 93-99; Vandersleyen 2003). Problemi i posledice ovakvog tumačenja pojma *Keftiu* i dalje se ne preispituju.

Kao uvod u nastavak rada koji se bavi samom freskom "Kapetan crnaca" iskoristiću citat Artura Evansa kojim bih zaokružio fabrikaciju minojske kulture i pojam rase upisan u njegova istraživanja:

"U ovim ilirskim zemljama često sam pozdravljan sa 'brate', a poznato je da Bosanci nazivaju stranca 'komšija', što znači sused. Ja, koji pišem ovo, lično nisam osetio taj duh 'jednakosti'. Ne smatram da bi se moglo reći da je svaki varvarin kojeg sam sreo bio čovek i brat. Verujem da postoje niže rase i želeo bih da ih vidim istrebljene. Ovo su, ipak, lične odvratnosti" (Evans 1973, 233).

Freska "Kapetan crnaca": kritički istorijat istraživanja

Fragmenti ove freske (Slika 1; Slika 2) pronađeni su u zoni "Kuće fresaka" palate na Knososu. Sačuvani fragmenti predstavljaju dva dela freske čija se boja pozadine horizontalno menja iz bele u plavu. Freska se datuje u kasnomi-

nojski II-III (Willets 1977, 78-79). Sledi opis freske koji je dao Evans sa reči-ma koje sam istakao u kurzivu zbog strategijske lokacije kojom nastojim da ukážem na pozadinu njegovih tumačenja u odnosu na strategijsku formaciju "Minojaca" o kojoj je bilo reči ranije u tekstu:

"Na većem fragmentu može se videti minojski *kapetan* koji vodi prvog među crnačkim* trupama u trku. On nosi crnu kapu od kozije kože sa dodatim rogovima, a ispod pojasa, kratku žutu tuniku sa crno-belom bordurom, koja se sužava u prednjem delu tako da njegova nošnja liči na onu koju nosi 'Peharnik' i druge procesione figure koje su krasile ulazni sistem palate. Ogrlica i narukvica, verovatno od srebra, belo se sjaje na pozadini žute boje kože i krase njegov vrat i zglob, a naoružan je sa dva koplja. Sačuvani fragment sa predstavom *crnca* koji ga prati pokazuje da on nosi sličnu uniformu, a tunika u ovom slučaju ima plavu boju sa crno-žutom bordurom. Jedan od fragmenata bele pozadine pokazuje da su crne trupe nosile opremu za glavu, iako se ovde vidi samo koplje... Zaposlenje *crnačkih pomoćnika* od strane minojskih *zapovednika*, ovde posvedočeno, je samo po sebi *činjenica* od najvećeg istorijskog značaja. O bliskim vezama sa crncima već su predstavljeni dokazi sa ostataka *negroidnih* figura, nekih u poniznom stavu, pronađenih u okviru 'Mozaika grada'... Rekrutovanje crnih trupa može se smatrati simptomom osvajanja i *kolonijalne* ekspanzije u Africi, a njihovo zaposlenje na *evropskom* tlu može se blisko porediti sa ulogom koju su odigrali *Turci* i *senegalske* trupe u skorijem ratu. Na Knososu su ovi crni plaćenici, kao što je gore predloženo, možda služili kao čuvari palate. U upotrebi ovih plaćenika *minojski* gospodari* su se koristili resursom imperije koja nije bila nepoznata faraonima. Drveni model trupe crnih vojnika, u ovom slučaju nubijskih plaćenika, iz grobnice XI ili XII dinastije iz Siuta ovo dobro ilustruje. Oni su smešteni uz Egipćane i nose egipatske kiltove i po jedno koplje" (Evans 1928, 755-757).

Evansovo tumačenje freske "Kapetan crnaca" objedinjuje metanarativ o minojskoj civilizaciji. Minojski kapetan je predstavnik pomorske sile koja upravlja istočnim Mediteranom poput britanske imperije u vreme modernosti. Njega prate crnački plaćenici koji su disciplinovani od strane predklasične civilizacije. Njihova regrutacija je za Evansa od najvećeg istorijskog značaja s obzirom na to da su uposleni i u egipatskoj vojsci. Njihova upotreba je slična upotrebi senegalskih vojnika od strane Turaka, a na ovaj način Evans ukazuje na direktnu vezu "crnaca" sa freske i onih u turskoj vojsci. Prošlost i sadašnjost se stapaju u kolonijalnom narativu čiji je cilj da trajno upiše evropsko poreklo u predklasičnu kolvku civilizacije na egejskom, odnosno grčkom tlu. Evans daje komentar i o disciplini crnačkih trupa pozivajući se na osvajanja "Jerusalima" od strane Amenhotepa III:

* Ovde Evans upotrebljava izraz *negro*.

* Ovde Evans upotrebljava izraz *lords*.

"*Sudanci*-Kaši (Kušiti) ovde postavljeni, uzeli su konje i otišli, nakon što su skoro ubili faraonovog zapovednika u njegovoj kući. Ovo je međutim bio samo *simptom* opšte *anarhije* među njima. Nema razloga da se pretpostavi da crnački plaćenici koje su obučili minojski *oficiri*, kao trupa o kojoj je reč, nisu bili dobro disciplinovani" (Evans 1921, 757).

Zanimljivo je uporediti *simptom anarhije crnaca* i njihov manjak *discipline* sa idejama Roberta Noksa (Robert Knox) (1788-1862), škotskog anatora, profesora hirurgije i anatomije u Edinburgu, čuvenog po delu *Ljudske rase* iz 1850. godine. Prema Noksu crncima su nedostajale "velike osobine po kojima se čovek razlikuje od životinja", a to su uopštavajuća snaga čistog uma, znatiželja da se upozna nepoznato, strasna težnja za savršenstvom i sposobnost opažanja novih pojava. Bio je uveren da bi svaki pokušaj njihovog kultivisanja bio beznađan. Zbog svoje psihološke i psihičke inferiornosti bili su upravo osuđeni na *ropstvo* (Mos 2005, 85-86). Poređenjem uloge crnačkih trupa u egipatskoj vojsci Novog carstva pod Amenhotepom III sa crnačkim trupama među "Minojcima" Evans nije samo dao objašnjenje za "crnce" na fresci "Kapetan crnaca" već i ukazao na minojsku prevlast. Minojci, a ne Egipćani su ti koji su uspeali da disciplinuju crne trupe. Zapad oličen u Minojcima kao pomorskoj istočnomediterranskoj sili, najstarijoj evropskoj civilizaciji uspeo je da ukroti inače neorganizovane i nazadne crnačke trupe. Zapad je uspeo tamo gde Istok nije. Ova orijentalistička slika pojačana je Evansovim rečima:

"Trebalo pomenuti da čak i *crnomanjaste* egipatske trupe, koje su činili u većoj meri *negroizirani* Arapi pod Ibrahim Pašom i koje su u interesu Turaka opustošile Moreju u kasnijim vremenima, nisu manjkale u *disciplini*" (Evans 1921, 757).

Ovde Evans prvenstveno misli na sukob Ibrahima Paše, sina Muhameda Alija koji je bio osmanski vazal u Egiptu i grčkog oslobodilačkog pokreta. Naime, osmanski Turci bili su ugroženi ne samo pobunama Grka već i podrškom koje su Grcima davale evropske sile pa su stoga 1825. godine naredili Muhamedu Aliju u Egiptu da napadne Grčku. Ibrahim Paša je 1826. godine razbio grčki otpor i zaposeo Atinu i Misolongi (Díaz-Andreu 2007, 84; Morris 1994, 22).

Crnci tako postaju objekat nadziranja i disciplinovanja, objekat kontrole Zapada. Evans opisuje čoveka crne kože koga je prepoznao na "Mozaiku grada" kao čoveka sa "crnomanjastom bojom kože, prognatizmom, izbočenim abdomenom i steatopignom zadnjicom" (Evans 1928, 756). Način na koji Evans opisuje fizičke karakteristike crnih trupa malo se razlikuje od načina na koji su ljude crne puti opisivali rasni naučnici XVIII i XIX veka. Dodatan argument za upisanu rasizam u ovakav nazov fizičko-antropološki pristup je to što je dotična freska, iako su to mnogi autori do sada zanemarivali, rekonstrukcija. Rekonstrukcija nikada nije samo arheološka intervencija na frag-

mentima prošlosti jer ona iznova stvara prošlost u sadašnjosti, stoga ona nije izolovana od svakodnevnog diskursa u kome nastaje. Naime, ono što je na fresci vidljivo dodato, to je tzv. "negroidno lice", a čini se da je jedini argument za ovakvu rekonstrukciju bila crna boja inkarnata i već upisani kolonijalni narativ pri fabrikaciji minojske kulture. Ništa na ovoj fresci ne ukazuje na to da minojski kapetan vodi trupe crnačkih plaćenika. Argument crnog inkarnata kao pokazatelja "realne" boje kože je u samom startu neosnovana rasistička izjava jer ona podrazumeva specifičan "negroidni tip" (rasu). Evans je za rekonstrukciju fresaka unajmio dvojicu Emila Žijerona (Émile Gilliéron), oca i sina, umetnike švajcarsko-francuskog porekla. Njihov rad prelazio je iznova i iznova nejasne granice između restauracije, rekonstrukcije, replike i falsifikata (Gere 2009, 111-112). Međutim, Evans nije istraživao već je stvarao "Minojce". Evans je smatrao da su Minojci živeli u vreme velikih prekomorskih ekspanzija i u tom pogledu smatrao je da je sasvim moguće da su minojski *komandanti* iskoristili crne trupe za svoje finalno osvajanje većeg dela Peloponeza i kopnene Grčke (Evans 1928, 757). Ovakvo viđenje u potpunosti je išlo u prilog njegovom viđenju minojske kulture kao dominantne pomorske sile na istočnom Mediteranu koja se jednako koristi crnačkim trupama kao i druge velike sile. Džon Pendlberi (John Pendlebury) i Evans čak iznose da "pametan minojski mladić vodi svoje *crne sudanske* trupe" (Pendlebury and Evans 1933, 39). Nije teško, a možda ni neispravno, na osnovu znanja o tome kako je fabrikovana minojska kultura iza ove rečenice videti "detinjstvo Evrope" i "disciplinovane crnce". Tomas Vebster (Thomas Webster) smatra da je manje verovatno da kritski *oficir* na fresci vodi trupe plaćenika koji su učestvovali u napadu na kopnenu Grčku, već da se pre radi o sećanju kritskog plaćenika u Egiptu, poput Krićanina u Odiseji. Ovaj bi iz Egipta doneo priče, ideje i bogatstva (Webster 1958, 65-66). Bez obzira na to što je uloga obrnuta, te je sada figura svetlijeg inkarnata plaćenik i dalje je osnovni argument za identifikaciju figura crnog inkarnata na fresci sa stvarnim ljudima crne boje kože, samo crna boja, a o rekonstrukciji freske se ne govori. Čini se kao da se ova Evansova intervencija neopaženo stopila sa freskom "Kapetan crnaca", jednako kao što se moderni beton stopio sa arheološkim ostacima palate u Knososu u stvaranju jednog virtuelnog diskursa realnosti (Hitchcock and Koudounaris 2002), koja je uskoro postala realno virtuelno (Žižek 1997, 133; 2002, 11). Frenk M. Snouden (Frank M. Snowden) je preuzeo Evansovo tumačenje figura kao plaćenika, ali je dao još jedan primer, odnosno fragment freske iz "Nestorove palate" u Pilosu, na kojem su prikazana četiri bela muškarca koji nose lavlje kože i bar jedan *crni* muškarac u minojskom kiltu. On smatra da se poslednja scena može protumačiti na dva načina, ili se radi o donosiocima danka uključujući bele ljude iz *necivilizovane unutrašnjosti* i crnaca preko mora ili se radi o sceni donošenja ponuda od strane crnih stranaca domaćim belcima. Snouden takođe navodi izraz *ai-ti-jo-go* na jednoj od linear B tablica iz palate

u Pilosu koji tumači kao etnonim za Etiopljane (Snowden 1976, 145). Ronald Vilets (Ronald Willets) takođe preuzima Evansovo tumačenje freske i crne figure smatra plaćenicima u doba pojačanog *militarizma* u poslednjoj fazi minojske kulture, kako se prema stilu freska datuje u kasnominojski II-III, nakon uništenja palate koje datuje u vreme oko 1450. pre n. e. (Willets 1977, 78-79). Robert Druz (Robert Drews) takođe smatra da se radi o plaćeničkim trupama, odnosno nubijskim plaćenicima koji su bili prisutni i u egipatskoj vojsci (Drews 1993, 155). On takođe podrazumeva da boja inkarnata figura ukazuje na stvarnu boju kože. Donald Preciozi (Donald Preziosi) i Luis A. Hičkok (Louise A. Hitchcock) smatraju da je ova freska pored "Freske majmuna" jedan od pokazatelja veza sa Afrikom, a nošnju na glavi figura prepoznaju kao "nubijsku kapu". Ovi autori smatraju da ne postoje indicije da je figura crveno-braon inkarnata "kapetan" jer figure na fresci nose istu nošnju. Takođe spominju regrutovanje nubijskih plaćenika u egipatskoj vojsci te i to da freska svedoči o multikulturalizmu u kasnom bronzanom dobu Mediterana (Preziosi and Hitchcock 1999, 169-171). Ponovo je osnovni argument za identifikaciju figura boja inkarnata i možda Evansova krajnje diskutabilna rekonstrukcija. Što se "nubijske" kape tiče, autori misle na vidljive rogove kao deo nošnje za glavu, ali oni se javljaju na sve tri figure. Sara Imervar (Sara Immerwahr) prepoznaje različite "rase" na fresci, ali i u drugim primerima minojske umetnosti, kao što je "Mozaik grada" (Immerwahr 1990).

Insistiranje na boji kože kao pokazatelju identiteta figura kritikuje se samo u retkim skorijim publikacijama, zajedno sa insistiranjem na fizionomiji figura, ali na osnovu manje više savremenih primera iz kasnominojskog perioda (Blakolmer 2002). Fric Blakolmer (Fritz Blakolmer) smatra da su određene figure egejske umetnosti bronzanog doba olako proglašene za strance, i pozivajući se na istovremene primere ukazuje na to da se pre radi o našem nepoznavanju načina na koji su stanovnici Egeje prvenstveno prikazivali sebe. Kada se radi o fragmentu freske sa Pilosa navodi problem ne-egejske nošnje i mogućnost da se radi o Egipćanima i Nubijscima (Blakolmer 2002, 2), ali treba naglasiti da se i ovde radi o rekonstrukciji na osnovu malog broja fragmenata. Ova rekonstrukcija rađena je u istom ključu kao rekonstrukcija freske "Kapetan crnaca". Blakolmer takođe smatra da je jedini argument za identifikaciju figura crnog inkarnata na fresci sa stvarnim ljudima afričkog porekla, boja kože, a ona kao takva to ne može biti iz niza razloga, među kojima su analogije iz egejske umetnosti gde je jasno da se ne radi o strancima i pored toga što su figure crnog inkarnata, ali i upotrebe crne boje u egipatskoj ikonografiji gde ona nije uvek pokazatelj realne boje kože (Blakolmer 2002, 84-87). S obzirom da su sve indicije da su sačuvani delovi freske bili delovi većeg friza sa većim brojem figura u trku, alternacija u boji inkarnata se može tumačiti i kao ikonografska optika (Blakolmer 2002, 90-94). Ovakvih primera ima i u egipatskom zidnom slikarstvu. Ovo je, bar u Egiptu, najverovatnije bilo grafičko sredstvo

umetnika u isticanju jasnoće i različitosti pojedinačnih figura (Wachsmann 1987, 8). Veći problem sa tumačenjem freske se javlja kada se ona smešta u širi narativ o politici istočnog Mediterana. Aleksandar Dž. Mek Gilivrej (Alexander J. MacGillivray) smatra da je palata F na lokalitetu Tel el-Daba* bila podignuta kao utvrda "Keftiu" savremena finalnom kasnominojskom IA i kasnominojskom IB. Uzrok izgradnje ove utvrde je rušenje palate na Knososu. On čak navodi da je Hatšepsut izazivala veliko poštovanje kod "Keftiu" i da je pomogla u obnovi palata na Kritu. Za uzvrat "Keftiu" su na njen dvor doneli *jnw* ("darove") predstavljene u tebanskim grobnicama (MacGillivray 2009, 164-166). Mek Gilivrej smatra da su u obnovi razrušenih kritskih palata mogli biti uposleni Afrikanci, možda nubijski *robovi* i/ili plaćenici i poziva se na Evansovu fresku "Kapetan crnaca" (MacGillivray 2009, 165). Zašto su za Mek Gilivreja toliko privlačna tumačenja koja u figuri crnog inkarnata na fresci "Kapetan crnaca" vide robove i/ili plaćenike? Naime, još je Evans njih proglasio plaćeničkim trupama što je više puta pomenuto tokom rada, ali čak ih ni on nije smatrao robovima. Mek Gilivrij koristi i izraz Afrikanci kao i epitet "nubijski" za ove "robove". Za ovo tumačenje ne daje obrazloženje. Proizvoljnost interpretacije koju daje opravdava da se iz nje iščita upisana kolonijalna perspektiva crnog tela u prošlosti. Boja kože do sada je kod većine autora bila osnovni indikator identiteta, a time je prećutno nekritički preuzimano Evansovo tumačenje obojeno samom fabrikacijom minojske kulture što se odražava i na njegovoj rekonstrukciji. "Minojci" nisu prikazali ove problematične figure onako kako su ljude crne boje kože prikazivali i tumačili evropski rasni naučnici i drugi u XVIII, XIX i početkom XX veka.

Zaključak

Primetno je da je od Artura Evansa do danas prisutna ideja o crnom inkarnatu u ikonografiji kao jasnom pokazatelju afričkog porekla. Njegova rekonstrukcija i interpretacija freske su posledica kolonijalne fabrikacije minojske kulture i imperijalne politike Britanije i drugih evropskih sila krajem XIX i početkom XX veka. Da je rasizam značajno oblikovao način posmatranja prošlosti najbolje pokazuju Evansovi opisi svih figura crnog inkarnata u minojskoj ikonografiji i njegove rekonstrukcije koje kao da su rađene prema nacrtima rasnih naučnika. Boja kože nije u svim kulturama indikator drugosti i sve su prilike da pripadnost određenoj grupi od nje nije zavisila. Kritička analiza freske "Kapetan crnaca" pokazuje koliko se često savremene ideje o "rasi", "etnicitetu", "nacionalnosti"

* Na lokalitetu Tel el-Daba u dve palate (F i G), datovane u vreme rane vladavine Tutmesa III i Hatšepsut, pronađeni su fragmenti fresaka koje su prema stilu, motivima i tematici, ali i načinu izrade protumačene kao minojske (Bietak *et al.* 2007).

itd. ukrštaju u tumačenju prošlosti. Ne možemo se osvrnuti u prošlost i zamisliti da su ti ljudi razumeli svoja tela na isti način kao mi danas (Thomas 2005, 17). Hronološki bliski ikonografski primeri iz bronzanog doba Egeje nam ukazuju na to kako npr. genitalni pol nije uvek smatran prirodnom kategorizacijom tela. Figurine od slonovače prikazuju "normalno" telo žitelja Knososa, bespolno, nago i oblika peščanika. Odeća i grudi fajansnih figurina su kulturna razrada tog "normalnog" tela. Ideja "normalnog" tela na Knososu je bespolno telo. Fizičke polne karakteristike pojavljuju se samo sa pojavom onoga što bi mi nazvali kulturnim označiteljima, kao što je odeća. Drugim rečima, grudi su na ovim predstavama kulturna razrada kulturne ideje o prirodnom telu (Alberti 2005, 117–118). U daljem razumevanju upotrebe različitih boja inkarnata u ikonografiji bronzanog doba Egeje ne možemo se stoga voditi identitetskim kategorijama razvijenim u evropskom kolonijalnom diskursu koji je više od tri hiljade godina mlađi. Šta je to "normalno" telo i koje je "boje" su pitanja koja su bila relevantna za kolonijalnu evropsku prošlost, ali se na njima u savremenim rasističkim krugovima i dalje insistira. Neispravno je baviti se ikonografijom kasnog bronzanog doba Egeje (ili bilo kojom drugom) bez kritičke svesti o kolonijalnom nasleđu arheološke discipline i naizgled neutralnih analitičkih kategorija kao što je "boja" kože.

Literatura

- Alberti, Benjamin. 2005. "Bodies in Prehistory: Beyond the Sex/Gender Split". In *Global Archaeological Theory: Contextual Voices and Contemporary Thoughts*, ed. Pedro P. Funari, Andrés Zarankin and Emily Stovel, 107-120. London: Kluwer Academic-Plenum Publishers.
- Baba, Homi. 2004. *Smeštanje kulture*. Beograd: Beogradski krug.
- Bietak, Manfred, Nano Marinatos and Clairy Palivou. (ed.) 2007. *Taureador Scenes in Tell el-Dab^a (Avaris) and Knossos*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Blakolmer, Fritz. 2002. Afrikaner in der minoischen Ikonographie? Zum Fremdenbild in der bronzzeitlichen Ägäis. *Ägypten und Levante* XII: 71-94.
- Champion, Timothy. 2003. "Egypt and The Diffusion of Culture". In *Views of Ancient Egypt since Napoleon Bonaparte: Imperialism, Colonialism and Modern Appropriations*, ed. David Jeffreys, 127-145. London: University College of London Press.
- Childe, Vere. G. 1929. *The Danube in Prehistory*. Oxford: Oxford University Press.
- Childe, Vere. G. 1930. *The Bronze Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Childe, Vere. G. 1964. *The Dawn of European Civilization*. New York: Vintage Books
- Cline, Eric. H. 1994. *Sailing the Wine-Dark Sea: International trade and the Late Bronze Age Aegean*. Oxford: Archaeopress, British Archaeological Reports International Series 591.

- Díaz-Andreu, Margarita. 2007. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism and The Past*. Oxford: Oxford University Press.
- Drews, Robert. 1993. *The End of The Bronze Age: Changes in Warfare and The Catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton: Princeton University Press.
- Evans, Artur. 1973. *Pješke kroz Bosnu i Hercegovinu tokom ustanka avgusta i septembra 1875. sa istorijskim pregledom Bosne i osvrtom na Hrvate, Slavonce i staru dubrovačku republiku*. Sarajevo: Izdavačko preduzeće "Veselin Masleša".
- Evans, Arthur. 1921. *The Palace of Minos: A Comparative Account of The Succession Stages of The Early Cretan Civilization as Illustrated by The Discoveries at Knossos, Vol I. The Neolithic and Early and Middle Minoan Ages*. London: MacMillan and Co.
- Evans, Arthur. 1928. *The Palace of Minos-A comparative account of the successive stages as illustrated by the discoveries at Knossos Vol II: Part II-Town-Houses in Knossos of the New Era and restored West Palace Section, with its state approach*. London: MacMillan.
- Gere, Cathy. 2009. *Knossos and The Prophets of Modernism*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Gosden, Chris. 1999. *Anthropology and Archaeology: A Changing Relationship*. London: Routledge.
- Gosden, Chris. 2001. "Postcolonial Archaeology: Issues of Culture, Identity and Knowledge". In *Archaeological Theory Today*, ed. Ian Hodder, 241-261. Cambridge: Polity Press.
- Hafner, German. 1968. *Art of Crete Mycenae and Greece*. New York: Harry N. Abrams, Inc.
- Hallmann, Silke. 2006. . Weisbaden: Harrassowitz Verlag.
- Hamilakis, Yannis. 2006. The Colonial, The National, and The Local: Legacies of The 'Minoan Past'. *Creta Antica* 7: 145-162.
- Hamilakis, Yannis and Nicoletta Momigliano. 2006. Archaeology and European Modernity: Stories from The Borders. *Creta Antica* 7: 25-35.
- Hamilakis, Yannis. 2007. *The Nation and Its Ruins: Antiquity, Archaeology and National Imagination in Greece*. Oxford: Oxford University Press.
- Hitchcock, Louise and Paul Koudounaris. 2002. "Virtual Discourse: Arthur Evans and The Reconstructions of The Minoan Palace at Knossos". In *Labyrinth Revisited: Rethinking Minoan Archaeology*, ed. Yannis Hamilakis, 40-58. Oxford: Oxbow.
- Immerwahr, Sara. A. 1990. *Aegean Painting in The Bronze Age*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press.
- Jones, Siân. 1997. *Archaeology of Ethnicity: Constructing identities in past and present*. London: Routledge.
- Knapp, A. Bernard. 1993. Thalassocracies in Bronze Age Eastern Mediterranean Trade: Making and Breaking a Myth. *World Archaeology* 24 (3): 332-347.
- Liebmann, Matthew. 2008. "Introduction: The Intersections of Archaeology and Postcolonial Studies". In *Archaeology and The Postcolonial Critique*, ed. Matthew. Liebmann and Uzma. Z. Rizvi, 1-20. New York: Altamira Press.
- Lucy, Sam. 2005. "Ethnic and cultural identities". In *Archaeology of Identity: Approaches to Gender, Age, Status, Ethnicity and Religion*, ed. M. Diaz-Andreu, 86-109. London: Routledge.

- MacGillivray, J. Alexander. 2009. "Thera, Hatshepsut, and the Keftiu: crisis and response in Egypt and the Aegean in the mid-second millennium BC". In *Time's Up! Dating the Minoan eruption of Santorini. Acts of the Minoan Eruption Chronology Workshop, Sandbjerg November 2007 initiated by Jan Heinemeier & Walter L. Friedrich. Monographs of the Danish Institute at Athens. Volume 10*, ed. David. A. Warburton, 155-170. Athens: The Danish Institute at Athens.
- Morris, Ian. 1994. "Archaeologies of Greece". In *Classical Greece: Ancient Histories and Modern Archaeologies*, ed. Ian Morris, 9-47. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mos, Džordž. I. 2005. *Istorija rasizma u Evropi*. Beograd: Službeni glasnik.
- Panagiotopoulos, Diamantis. 2001. Keftiu in Context: Theban Tomb Paintings as a Historical Source. *Oxford Journal of Archaeology* 20 (3): 263-283.
- Panagiotopoulos, Diamantis. 2006. "Foreigners in Egypt in The Time of Hatshepsut and Thutmose III". In *Thutmose III: a new biography*, ed. David O'Connor and Eric. H. Cline, 370-412. Michigan: The University of Michigan Press.
- Papadopoulos, John. K. 2005. Inventing the Minoans: Archaeology, Modernity and the Quest for European Identity. *Journal of Mediterranean Archaeology* 18 (1): 87-149.
- Patterson, Thomas. C. 2008. "A Brief History of Postcolonial Theory and Implications for Archaeology". In *Archaeology and The Postcolonial Critique*, ed. Matthew. Liebmann and Uzma. Z. Rizvi, 21-34. New York: Altamira Press.
- Pendlebury, John. D. S and Arthur Evans. 1933. *Handbook to The Palace of Minos at Knossos with Its Dependencies*. Oxford: Oxford University.
- Preziosi, Donald and Louise. A. Hitchcock. 1999. *Aegean Art and Architecture*. Oxford: Oxford University Press.
- Said, Edvard. V. 2008. *Orijentalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Snowden, Frank. M. 1976. "Iconographical evidence on the black populations in Greco-Roman antiquity". In David Bindman and Henry L. Gates (ed.) *The Image of The Black in Western Art, Volume I: From Pharaohs to The Fall of Roman Empire*, 141-250. New York: Belknap Press.
- Strange, John. 1980. *Caphtor/Keftiu: A New Investigation*. Leiden: Brill.
- Thomas, Julian. 2005. "Materiality and the Social". In *Global Archaeological Theory: Contextual Voices and Contemporary Thoughts*, ed. Pedro. P. Funari, Andrés Zarrankin and Emily Stovel, 11-18. New York: Kluwer Academic-Plenum Publishers.
- Vandersleyen, Claude. 2003. Keftiu: A Cautionary Note. *Oxford Journal of Archaeology* 22 (2): 209-212.
- Vercoutter, Jean. 1954. *Essai sur les relation entre Égyptiens et Préhellènes*. Paris: Librairie a Maisonneuve.
- Wachsmann, Shelley. 1987. *Aegeans in Theban Tombs*. Leuven: Peeters, Orientalia Lovaniensia Analecta 20.
- Webster, Thomas. B. L. 1958. *From Mycenae to Homer: a study in early Greek literature and art*. London: Methuen and Co.
- Willets, Ronald. F. 1977. *The Civilization of Ancient Crete*. Berkeley: University of California.
- Žižek, Slavoj. 1997. *The Plague of Fantasies*. London: Verso.
- Žižek, Slavoj. 2002. *Welcome to The Dessert of The Real!: Five Essays on September 11 and Related Dates*. London: Verso.

Uroš Matić

Department of Archaeology
Faculty of Philosophy, BelgradeEx oriente nigri: "Captain of the Blacks" and the
Fabrication of the Minoan Culture

The fabrication of the Minoan culture is the specifically modern phenomenon, closely linked to the imperial and colonial conquest and appropriation of Ancient Greece. The Greek war of independence created an arena in which Europe could take part in the fight for its cradle. In the postcolonial key, the paper situates the fresco "Captain of the Blacks" into the context of the fabrication of the Minoan culture and the colonial narratives inscribed into it. In the beginning of the 20th century, this colonial past of the notion, known today as the Minoan culture, played a major role in the definition of the European past, present and future. The Minoan culture, as a colonial discursive formation in archaeology, has remained in the framework of the culture-historical paradigm, but beyond it as well. The paper argues that the reconstruction of the fresco "Captain of the Blacks" in the works of Arthur Evans is the consequence of the colonial racism, putting the emphasis on the colour of the skin as a racial/ ethnic category. The interpretation that the dark-skinned figures are of the African origin has rarely been questioned, but rather perpetuated as a given.

Key words: Minoan culture, racism, "Captain of the Blacks", Egypt, colonialism, post-colonial perspective

Ex oriente nigri: "Le capitaine des noirs" et
la fabrication de la culture minoenne

La fabrication de la culture minoenne est un phénomène spécifiquement moderne en étroit rapport avec la conquête et la prise de possession impériale et coloniale de la Grèce antique. La guerre d'indépendance grecque avait produit une arène dans laquelle l'Europe pouvait descendre se battre pour défendre son berceau. Dans cette étude, la fresque "Le capitaine des noirs" va, sous un angle postcolonial, être placée dans le contexte de fabrication de la culture minoenne et des récits coloniaux qui y sont inscrits. Ce passé colonial de la notion aujourd'hui connue comme culture minoenne a joué un grand rôle dans la définition du passé, présent et avenir européens au début du XXe siècle. La culture minoenne comme une formation coloniale discursive en archéologie, a

continué de vivre dans le cadre de l'archéologie historico-culturelle mais aussi après elle. Ce travail expose l'idée que la reconstruction de la fresque "Le capitaine des noirs" dans l'étude d'Arthur Evans est précisément une conséquence du racisme colonial mettant l'accent sur la couleur de la peau comme d'une catégorie raciale/ethnique. L'interprétation d'après laquelle les figures d'incarnat noir sur la fresque sont d'origine africaine a jusqu'à ce jour rarement été réexaminée de manière critique et elle a été successivement reprise comme une donnée avérée.

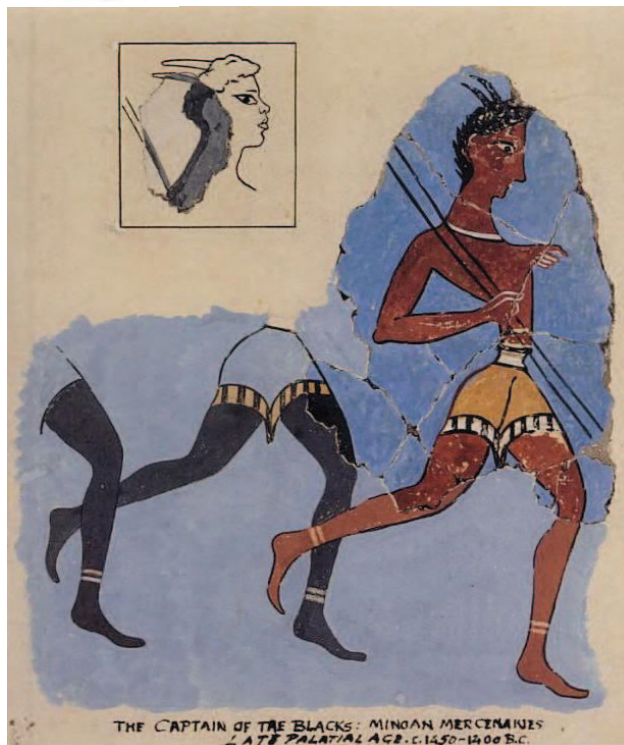
Mots clés: culture minoenne, racisme, fresque "Capitaine des noirs", Égypte, colonialisme, perspective post-coloniale

Primljeno: 28.06.2011.

Prihvaćeno: 16.08.2011.

Slika 1. Fragment freske "Kapetan crnaca"
(Hafner 1968)

Slika 2. Freska
"Kapetan crnaca",
rekonstrukcija Emila
Žijerona za Artura Evansa
(Evans 1928)